

ויצא - להיות רגיש לנקודת המבט של הזולת

1. בראשית (פרשת ויצא) פרק כט פסוק ל
וַיָּבֹא גַם אֶל רַחֵל וַיֹּאמֶר גַּם אֶת רַחֵל מִלְאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע
שָׁנִים אַחֲרוֹת:

רד"ק
ויאהב גם את רחל מלאה - להודיע כי גם לאה אהב, אף על פי שלא בחר בה מתחלה לאשה, כיון שנשאה לו אף על פי שלא היה בכוונה, אהבה כמו שאדם אהב אשתו, אבל יותר אהב רחל:

2. בראשית (פרשת ויצא) פרק כט פסוק לא
וַיֵּרָא ה' כִּי שָׁנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ וַרְחֵל עָקְרָה:
כלי יקר

(ל) ויאהב גם את רחל מלאה. משמע שהיה אוהב את לאה זולת שאהב את רחל יותר מלאה, והפסוק אומר וירא ה' כי שנואה לאה.

3. בראשית (פרשת ויצא) פרק כט פסוק לב
(לב) וַתִּהְיֶה לָאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעֵינַי כִּי עָתָה יֹאמְרוּ אֵינִי אִישִׁי: (לג) וַתִּהְיֶה עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי שָׁמַע ה' כִּי שָׁנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן לִי גַם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמֵעוֹן:

4. בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק א
(א) וַתִּקְרָא רַחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנִי שָׂכַל טוֹב

(ב) ויחר אף יעקב ברחל. א"ל הקדוש ברוך הוא וכי כך עונין את המעיקות, חייך שבניך עומדים לפני בנה,

5. רמב"ן בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק א
ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנים, ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה, אבל שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים על כל פנים, ואם אין שתמית עצמה בצער. דברה שלא כהוגן בקנאתה, וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש שק ואפר ויתפלל עד שיהיו לה בנים שלא תמות בצערה. ויחר אף יעקב - שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים. ובעבור שדברה דרך געגועי הנשים האהובות להפחידו במיתתה חרה אפו, ולכך אמר לה שאינו במקום אלקים שיפקוד העקרות על כל פנים, ואינו חושש בדבר, כי ממנה נמנע פרי הבטן ולא ממנו, וזה ליסר אותה ולהכלימה. והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב, שבה להתפלל על עצמה... וזהו וישמע אליה אלקים

6. בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק יד - טו
(יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חֲטִים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים בְּשָׂדֵה וַיָּבֹא אִתָּם אֶל לָאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל לָאָה תְּנִי נָא לִי מִדוֹדָאֵי בְּנֵיךָ: (טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הִמַּעַט קָחְתְּךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַּם אֶת דוֹדָאֵי בְּנֵי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דוֹדָאֵי בְּנֵיךָ: ספורנו

(טו) המעט קחתך את אישי. שלא היה לך להסכים שתהיי את צרתי כאמרו ואשה אל אחותה לא תקח לצרור
ולקחת גם את דודאי בני. להוסיף אהבתך ושנאתו אותי:

7. אמת ליעקב בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק טו

לכאורה אם נעיין בדברי לאה אמנו איך שאמרה לרחל, שהיא עקרת הבית שהיא לקחה את אישה, הלוא אדרבה יעקב עבד ברחל, וגם רחל מסרה לה הסימנים שבינה ובין יעקב, ונמצא שלרחל יש לפחות הזכות כמו ללאה, ואף על פי כן לא מצינו שרחל תענה ותשיב הלוא את לקחת ממני את אישי. ועל כרחך צריך לומר דכיון שיעקב נשא את לאה כדון, הרי רחל השניה באה כצרה עליה. ורואין אנו מזה חידוש, שאע"פ שבדיני אדם לאה היא האשה ההלכתית, בכל זאת בדיני שמים נשארה רחל עקרת הבית, ודו"ק כי זהו ענין גדול בכל השקפות התורה.

8. בראשית (פרשת ויצא) פרק לא פסוק כ

וַיִּגְבַּב יַעֲקֹב אֶת לֵב לְבֵן הָאֲרָמִי עַל בְּלֵי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא: ... (כז) לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וַתִּגְבַּב אֹתִי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתֶרֶף וּבְכַנּוּר:

9. פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) בראשית (פרשת ויצא) פרק לא פסוק כ - כא
ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי. לפי שהלך בסתר כתוב ויגנוב יעקב את לב לבן, כי לא הודיעו כי הולך הוא:

10. בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק כב

וַיְהִי בְשָׁכְנוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֵמָר וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגֶשֶׁת אִבּוֹ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פִּי הַיְוָי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשֶׂר:

11. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה עמוד ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה, שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר מלמד שכולן שקולים כאחת. אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו - מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה... תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: מוצל אותו צדיק מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו. אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו? אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו - עלבון אמו תבע. אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? עמד ובלבל את מצעה.

12. שמואל א פרק ב פסוק כב - כג

(כב) וְעַלֵי זָקֵן מָאֵד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּן בְּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (כג) וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תַעֲשֶׂוּן כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרֵיכֶם רְעִים מְאֹד כָּל הַעָם אֵלֶּה:

13. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד א

אמר רבי יוחנן בן תורתא: מפני מה חרבה שילה - מפני שהיו בה שני דברים, גלוי עריות ובזיון קדשים. גלוי עריות - דכתיב ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשו בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אהל מועד. ואף על גב דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר בני עלי חטאו - אינו אלא טועה, מתוך ששהו את קיניהן מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום. (שהיו מביאות במלאות ימי לידתן ליטרה לאכול בקדשים, והם היו בעלי גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן, והנשים ממתנות שם עד שיקריבו, ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן, ומבטלין את הנשים מפריה ורביה.)

14. תורה תמימה הערות בראשית פרק לה הערה טז

והנה הלשון אינו אלא טועה מורה דרך טעות יש באמירה זו, אבל איסור ועונש ליכא, ואף על פי דקיי"ל כל המספר אחר מיטתן של ת"ח נופל בגיהנם, צ"ל דשאני הכא כיון דהתורה לא כסתה עליו בלשון המורה על חטא, וגם לחד מ"ד חטא ממשי ולכן רק טועה הוא האומר כן בפירוש הענין ותו לא.

20. לוחות אבן הרב אברהם צוקרמן עמוד 167

ייתכן שבטבע בריאתה לא היתה רחל עקרה, ואילו הקב"ה עשה אותה עקרה מפני שוויתרה על יעקב כשמסרה ללאה את הסימנים שהוסכמו בינה ובינו, שהרי אפשר שבדיעבד היה יעקב מסתפק רק בלאה ולא היה נושא את רחל לאשה, שהרי חז"ל אמרו שיעקב קיים את כל התורה כולה, ויש איסור תורה לשאת שתי אחיות. ורחל הכירה את יעקב וידעה את המגבלה ההלכתית לשאת שתי אחיות, לכן במסירת הסימנים היא ויתרה על יעקב, אבל למרות הערכה למעשה האצילי, מי היתיר לרחל לווטר על זיווגה? ואולי בגלל זה היתה עקרה.

21. מסכתות קטנות מסכת כלה רבתי פרק ג הלכה יז

העבר רצונך מפני רצון חברך, שכך עשתה רחל ללאה

22. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קכג עמוד א

ראויה היתה בכורה לצאת מרחל, דכתיב: אלה תולדות יעקב יוסף, אלא שקדמתה לאה ברחמים, ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקדוש ברוך הוא לה

23. לוחות אבן שם עמוד 169

כל לידתו של ראובן היתה בזכות רחל. אילו לא מסרה את הסימנים שקבעה בינה ובין יעקב ללאה, הרי יעקב היה מגרש את לאה בליל החתונה מאהלו, ורחל לא רצתה שלא תתבייש ולכן מסרה לה את הסימנים, ובעקבות כך נשארה לאה אשתו של יעקב, ונולד ראובן בנה הבכור. ודוקא ראובן הוא שהולך ומוצא דודאים בשדה, ומהדודאים הללו רוצה ליהנות גם רחל בגלל סגולה מיוחדת ללידה שיש בהם, ולא מן הנמנע שאף על פי שכתוב שהקב"ה שמע לרחל ופתח את רחמה, הרי אכילת הדודאים שרחל ביקשה מלאה תרמה לכך. ויותר מזה - בסופו של דבר ראובן הוא שמציל את יוסף ממיתה. אם כן, בזכות רחל, מתוך טוב לבה נולד ראובן, ומתוך זכותו של ראובן נולד יוסף ואחר כך ניצל גם על ידו, כי הקב"ה מכוון את הדברים שזכות תתגלגל על ידי זכאי.

24. הרב אשכנזי שיחה לפרת ויצא תשעז

יעקב אבינו רצה בכל ליבו לדבוק במנהגו הטוב ולהתרחק מאיסור שתי אחיות – אך מה יהיה המחיר? הוא בוגד בהתחייבות גמורה לרחל לשאת אותה, ואולי גם דן אותה בכך לחיי אומללות עד סוף חייה. (רש"י מביא שעשיו תכנן לנצל את הפרצה הזו ולקחת את רחל). ויעקב הבין שההתחייבות קודמת להידור. כבודו של אדם אחר, קודם לשאיפה לקדם את עצמי בעבודת ה'. כל עוד מדובר במצוות מפורשות של התורה, כמו שבת, כשרות ותפילין, אין כל ספק. ברור שהם קודמים לכל דבר חשוב אחר, כמו כיבוד הורים או התחייבויות שונות שהאדם נתן. אך כאשר מדובר על דברים שלא הצטוונו עליהם והם רק תוספת חומרה והידור אישיים של האדם – כאן אנו נדרשים להפעיל שכל ורגש, והרבה רגש, כדי לוודא שאיננו משאירים כמה גופות בשטח. בסופו של דבר, "הדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות"

15. אור הצפון חלק א לשון התורה

הרי מופלאים הדברים שעושים איומים כאלה הגיעו להם ולכל דורותיהם אחריהם, בגלל הנהגתם זו שחז"ל העידו עליה שלא היה בה שום חטא. ומכאן כמה גדולה התביעה על כל סטייה קלה אף אם אין בה חטא וכמה יש בה משום חומר העון עד אשר בגלל איזה שהוא קשר עם איזו עבירה רואים בה את העבירה עצמה, ואשר מתוך כך תיארה התורה את אותם המעשים של ראובן או של חפני ופנחס - שהיה בהם איזה מגע שהיא בעיני העריות - כאילו עברו עליהם וכותבים עליהם בדברי התורה והנבואה בביטויים של "שכיבה" ממש.

16. תורה תמימה הערות בראשית פרק לה הערה יב

נראה ענין הבלבול, שעשה איזו פעולה שעל ידה נפרד יעקב מאהל בלהה, אם ע"י קטטה או שנאה וכדומה, והוא מעין הלשון עלה שנחריב ובלבל את העולם שהי' ג"כ מעין אלו הפעולות, כנודע:

לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות

17. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף יז עמוד א

תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חיגרת או סומא, אומרי' לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגנונו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות.

17. נתיבות עולם נתיב האמת פרק א

כי אין לומר דבר שהוא שקר גמור רק כמו זה כלה נאה וחסודה שהיא נושאת חן בעיני הרואה או בלא כחל ובלא שרק ויעלת חן והחן הוא אל הרואה, כדכתיב (אסתר ב') ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה אף על גב שאינו ודאי כך אל הכל, סוף סוף הרי הכלה מצאה חן בעיני הרואה הוא החתן לכך אין זה שקר, וזה מבואר:

18. פירוש הסולם לזוהר - פתיחות מבוא לספר הזהר אות לד

לד) ואל תתמה על זה, כי כמנהג הזה תמצא גם כן בהשגתנו הגשמית. כי למשל, חוש הראיה שלנו, שאנו רואים לפנינו עולם גדול ענקי, וכל מלאו הנהדר. הרי באמת אין אנו רואים כל זה אלא רק בפנימיותנו עצמה, כלומר, במוח האחורי שלנו, יש שמה כעין מכונה פאטאגרפית המצוירת לנו שמה כל הנראה לנו, ולא כלום מחוץ לנו. ועל כל זה עשה ית' לנו שם במוחנו, כעין ראי מלוטש, המהפך לנו כל דבר הנראה שם, שנראה אותו מחוץ למוחנו מול פנינו, ואעפ"כ מה שאנו רואים מחוץ לנו אינו ענין אמיתי

מעלת רחל - מרגישה את הזולת

19. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קכג עמוד א

אמר לה: מינסבת לי? אמרה ליה: אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה. אמר לה: מאי רמאותיה? אמרה ליה: אית לי אחתא דקשישא מינאי, ולא מנסבא לי מקמה. אמר לה: אחיו אני ברמאות. [א"ל:] ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאותא? אין, עם נבר תתבר ועם עקש תתפל. מסר לה סימנין. כי קא מעיילי לה ללאה, סברה: השתא מינספא אחתאי, מסרתינהו ניהלה. והיינו דכתיב: ויהי בבקר והנה היא לאה, מכלל דעד השתא לאו לאה היא! אלא, מתוך סימנים שמסר לה יעקב לרחל ומסרתה ללאה, לא הוה ידע לה עד ההיא שעתא.

25. איכה רבה (וילנא) פתיחות סימן כד

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי שבביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיא שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן הדא הוא דכתיב כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתיב ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבנו בנים לגבולם.

סיכום קצר:

התורה מעידה על יעקב אבינו שאהב את רחל מלאה ומשמעות הדברים שגם את לאה אהב אך את רחל אהב יותר. אצל לאה, העדפת רחל התפרשה כשנאה, הבורא "מזדהה" עם תחושת לאה ופותח את רחמה.

הזדהות רגשית אין משמעותה הסכמה אלא ניסיון להבין. חובת האדם במצבים רבים (זוגיות, חינוך, סביבת מגורים וכדו') לנסות להזדהות רגשית למרות החוסר הסכמה.

תחושת ההזדהות יכולה להביא את האדם להתבוננות מחודשת על המציאות. ופעמים גם כאשר האדם 'נעול' על כיוון חשיבה מסוים. התחושה שמזדהים איתו יכולה לעורר אותו לכיווני חשיבה מחודשים.

רחל אמנו מזדהה רגשית עם תחושת הבושה של לאה ומוכנה לוותר אפילו על בעלה המיועד לה – יעקב אבינו. יכולת ההזדהות של רחל זיכתה אותה להתפלל על בניה ולעורר עליהם את מידת הרחמים גם במצבים קשים.

